

MOSSÈN CINTO A SANT HILARI SACALM. LA SEVA RECONCILIACIÓ AMB EL BISBE MORGADAS*

Joan TORRENT i FÀBREGAS

El gran poeta nacional de Catalunya demostrà un interès i simpatia especials per les comarques gironines, amb preferència les de muntanya, potser a causa de llur proximitat a la plana de Vic i de l'afició seva a pujar als cims més prominents. De ben jove, les excursions que podem dir-ne casolanes, a les Guilleries i al Montseny, que es troben a la mateixa capçalera de Folgueroles, el lloc natal, li permeteren de fer breus incursions a la comarca selvatana, ensems que la contemplació de vastos panorames més enllà d'ella.

En un recorregut al llarg de la biografia del poeta, podem assenyalar nombrosos sojorns en terres gironines, tema prou interessant que ens abelliria de tractar-lo amb amplitud, cosa que ací no ens és possible. Una relació així podria començar, cronològicament, amb el llarg recorregut que féu Jacint, essent minyó, a través de la Garrotxa i l'Empordà, fins a Figueres. Aquest episodi, poc sabut, de la vida del poeta, li serví de motiu per a la poesia *L'Empordà*,¹ on fa una meravellosa descripció de la plana empordanesa, i que comença: «Ja fa molts anys, els jocs de la infantesa / encara eren mes úniques passions / jo visití la plana empordanesa, / com la de Vic voltada de turons...». Verdaguier, tothora parc a donar notícies que haurien pogut aclarir tants punts foscos de la seva existència, no féu al·lusió en cap altre text a aquella matineria visita a l'Empordà. Mentre ell visqué, els lectors de la poesia sens dubte cregueren que el minyó havia fet el viatge acompanyat dels pares. La cosa, però, no anà així. Segons sabem per unes declaracions fetes per la germana de Jacint, Francesca, poc després de la mort d'ell, l'excursió empordanesa fou, en realitat, una escapada de casa amb un altre noi, company de Seminari, sense que els pares no en sabessin res. L'absència de casa durà uns deu dies, de la vigília de Rams al dilluns de Pasqua, i els protagonistes contaren que havien anat a Figueres.² Hom ha dramatitzat sobre el motiu de l'escapada,³ però estem convençuts que l'aventura obeí, més simplement, a un desig vehement d'eixemplar l'horitzó de la contrada nadiua i de conèixer el mar, cosa ben adient amb el temperament fortament imaginatiu i temerari de Cinto a aquella edat. Aquest hauria imitat, en certa manera,

*Publicat amb el mateix títol als «Annuals de l'Institut d'Estudis Gironins», vol. XXV-II (1981), pàgs. 269-281.

l'aventura de Juli Verne qui, a la mateixa edat, s'embarcà, al port de Nantes, en un vaixell que partí vers les Antilles.⁴

L'episodi que he elegit com a tema del present treball esdevingué en un dels darrers sojorns del poeta en terres gironines, en un pintoresc lloc de la comarca selvatana que sens dubte ell havia atalaiat més d'una vegada des dels contraforts del Montseny. Es tracta d'un fet que passà gairebé desapercebut, del qual aporto referències inèdites, ensems que l'accés a fonts poc divulgades m'ha permès de fer-ne la relació detallada.

Ben diferent d'altres desplaçaments que el gloriós autor de *L'Atlàntida* féu, els seus darrers anys, a diverses localitats de Catalunya —recordem les caloroses demostracions amb què fou acollit a Berga, a Lleida, a la Bisbal quan hi anà a presidir els certàmens literaris—, el seu sojorn a Sant Hilari Sacalm, l'estiu de 1899, res no tingué de clamorós i apoteòsic; pot dir-se que pràcticament passà desapercebut pels hilarencs. I no obstant, pocs o cap dels desplaçaments de llavors hagueren de produir-li un goig íntim més intens.

Tan poc transcendí l'estada del poeta-sacerdot a Sant Hilari que la premsa barcelonina, ni tan sois «La Creu del Montseny», el setmanari fundat i dirigit per ell, res no en digué; i a Sant Hilari cap full públic no sortia aquells dies. Hagueren de passar prop de cinc lustres abans que mossèn Ignasi Rovira en donés la primera notícia circumstanciada a l'hebdomadari hilarenc «Lliroia» (16 agost 1924, article *Mossèn Cinto a la nostra vila*, signat «R. C.»). Ignasi Rovira i Coll, nascut a Sant Hilari, era, l'any 1899, estudiant seminarista i collaborava a l'esmentada revista amb poesies que tan aviat signava amb el seu nom com amb el pseudònim «Ignasi de Sacalm». Bon amic seu fou Antoni Busquets i Punset, altre hilarenc poeta, seminarista i mestre; defensor ardit de mossèn Cinto, el qual conegué a la Gleva, era redactor de «La Creu del Montseny», i l'any següent publicaria el llibre *Flors del Montseny*.

L'objecte de l'anada de Verdaguer a Sant Hilari, es veu que portada en secret per ell, no era altre que reconciliar-se amb el bisbe Morgadas, el qual prenia les aigües medicinals de què la vila té fama merescuda. Mossèn Cinto pogué justificar el viatge amb l'excusa de venir-li de pas, fent certament marrada, per anar a Viladrau, amb els joves companys de redacció de «La Creu del Montseny», per tal de pujar al pic de Matagalls a retre homenatge devot a la creu, símbol del periòdic, que el bisbe de Vic hi havia fet aixecar sis anys abans.

Remarquem que quan mossèn Rovira revelà, en l'article esmentat, el motiu del sojorn hilarenc de mossèn Cinto, era l'únic testimoni sobrevivent del fet de la reconciliació del capellà i el bisbe.

Rovira comença la relació dient que «una de les darreres vesprades del mes d'agost del 1900 —en realitat fou el dia 31 d'agost de l'any anterior—, acudí a l'arribada de la diligència procedent d'Hostalric, en la qual venia mossèn Cinto. La vinguda havia estat anunciada a Rovira en una nota manuscrita —probablement de Busquets i Punset, organitzador de l'excursió a Matagalls— que trobà dins l'exemplar de «La Creu del Montseny» que rebia

com a subscriptor. Diu que mossèn Cinto baixà de la diligència «Ple de pols i masegat de les sotragades», i fa aquesta observació: «Tot el seu equipatge venia contingut dintre un mocador de vires vermelles lligat pels seus quatre becs, en el qual, pels brussocs que feia, s'hi endevinava una mudada neta de bugada, un brevari que comptaria tants anys com eren els de sacerdoti de l'humil poeta, un devocionari de petites dimensions que li feia companyia, i amb el palp s'hi descobria un plec de papers que potser serien les llicències ministerials. En la seva butxaca, pel que pogui comprendre, ben segur que no hi portava més que la creu dels rosaris, per fer front a tot el que pogués esdevenir».

Aquesta manera sumària i fins indigent d'anar pel món, practicada per mossèn Cinto els darrers anys, formava part de la vida ascètica i de pobresa total que, seguint l'exemple de sant Francesc, havia abraçat; altrament, un sant català més proper, Claret, que Verdaguer conegué a Vic i del qual fou un gran devot adoptant-ne diverses regles i costums, quan encara no era arquebisbe anava també d'un poble a l'altre a fer missions, sempre a peu, portant el mateix pobre equipatge i sense cap diner.

De la relació deduïm que Rovira coneixia ja Verdaguer i que fou l'única persona que anà a rebre'l. Des d'aquell moment, es pot dir que l'amable seminarista no es separà del capellà poeta, el qual acompanyà tot el temps que romangué a Sant Hilari i encara en l'excursió a Matagalls. De la diligència ambdós anaren a la fonda d'Espanya, on Verdaguer «fou objecte de totes les atencions», i allí el deixà Rovira.

L'endemà, «a l'hora que tot just el sol començava de besar amb els seus llavis de foc la crestalluda montanya de Solterra», el jove estudiant trucava la porta de l'habitació de mossèn Cinto, que «estava ja salmejant»; i al cap d'una estona l'ajudava, a l'església arxiprestal, en la missa que el capellà poeta digué amb el fervor que li era habitual i que Rovira encomià. Quan després ambdós tornaven a la fonda per esmorzar, diu que mossèn Cinto li explicà l'objecte de la seva estada allí, «que no era altre que fer una visita al Dr. Morgadas, resident aleshores a la torre de Sant Miquel, propietat de la cristiana i bondadosa senyora vídua de Villavechia»; els estius el bisbe de Vic prenia les aigües a Sant Hilari.⁵

Rovira continua així: «Serien les vuit del matí quan amb la tartana d'en Torrent ens dirigíem a la senyorial morada. El camí que hi guia gosa de tots els atractius d'un panorama dels més esplèndids. I mossèn Cinto, que no tenia pas d'esforçar-se per destriar els encantaments de la Natura, quedà embadalit davant d'aquella visió que des del pla d'en Serra es columbra». El cronista esmenta els pobles i cims del Montseny i les Guilleries que apareixen al lluny, els quals anomenava a mossèn Cinto. Cal creure, però, que aquest poca atenció devia posar a l'explicació de l'entusiasta seminarista, ja fos perquè els cims li eren familiars, ja perquè estigués absorbt en tristos pensament que la immediata visita al bisbe havia de desvetllar-li. De segur que Rovira interpretà com a embadaliment l'estat real de capficament del capellà poeta.

Com el rebria el doctor Morgadas? Havien succeït coses tan desagradables entre ells! La convicció d'haver estat tractat injustament pel superior i amb severitat inconcebible, acompanyaria mossèn Cinto fins a la tomba. El bisbe li infligí la pena màxima de llevar-li el calze. Per què? per haver-lo desobeït negant-se a tornar al santuari de la Gleva, el lloc de «desterro» on romangué dos anys. La desobediència és de llei quan esdevé justificada, argumentà el capellà en els articles *En defensa pròpia* apareguts en diaris barcelonins. Dos anys i mig privat de dir missa n'hi ha prou per amargar i destruir l'esperit sacerdotal més sencer. Què no féu mossèn Cinto, tothora capellà conscient i exemplar, que es dalia per recobrar el calze? A la fi havia acotat el cap i es retractà públicament, com el bisbe exigia, de les seves ofenses contra ell estampades en els periòdics; però no havia retornat al «desterro» glevatà ni abandonà a la família Duran. Satisfer la condició exigida pel doctor Morgadas fou una empresa laboriosa que els pares agustins de Madrid, fent de mitjancers, portaren a terme amb una gran abnegació. Mes després que Morgadas hagué concedit l'«exeat» al súbdit i aquest passà a la diòcesi de Barcelona, on el bisbe Jaume Català li oferí el càrrec de vicari de la parròquia de Betlem, l'enemistat i el recel entre el bisbe i mossèn Cinto palesament encara subsistien, i cap intent seriós d'acostament no s'havia fet d'una o altra part.

Ara que, d'un any i mig ençà, el capellà poeta tornava a celebrar missa, perdonava la injustícia feta a ell, i amb esperit humil i propòsit amistós anava a agenollar-se als peus del prelat. La iniciativa de la visita fou seva? Cal creure-ho, ja que era qui donava el pas. Hagué de pensar que la situació tibant entre ambdós havia durat prou. Altrament, un factor nou venia a agreujar aquella situació anòmala i aconsellava, per a tranquil·litat seva, de posar-hi terme. Era un fet el trasllat del doctor Morgadas a la seu barcelonina, vacant per defunció del bisbe Català —la notícia havia aparegut a «La Creu del Montseny» del 23 d'abril—, i en prendria possessió el mes d'octubre. Verdaguer tornaria, doncs, a estar subjecte a Morgadas. D'antuvi, aquesta notícia esglaià mossèn Cinto, segons el doctor Turró: «La sola idea de que, al entrar de nuevo bajo su jurisdicción, le haria expiar cuantas humillaciones le ocasionara con su pleito, despertó sus antiguos terrores y perturbaba la serenidad de su juicio. Quien estas líneas escribe tuvo que bregar lo indecible para persuadirle de que nada malo le pasaría; que, antes bien, Morgadas seguiría el camino de los demás de la hueste, procurando atraérsele y distinguírle, como a lo óptimo y más granado de su grey»⁶. L'atribolat capellà poeta voigué sortir del dubte i conèixer quina era la disposició del bisbe abans que aquest fes l'entrada a la diòcesi barcelonina.

Probablement havia convingut la seva visita amb el secretari de cambra, mossèn Ramon Corbella, com deixa entreveure l'expressió de Rovira: «Arribarem a les portes de Villavechia, i avisat el Dr. Morgadas de la vinguda de mossèn Cinto, el féu passar immediatament».

Com transcorregué l'entrevista? Mossèn Corbella res no en diu en el seu memorial sobre Verdaguer. L'única versió que en tenim, de portes enfora, és

la publicada per mossèn Rovira i Coll, que fa així: «L'entrevista durà uns tres quarts d'hora, que jo aprofití per resseguir l'alzinar, encantadora joia que posseeix la torre de Sant Miquel i que amb tanta amor cuiden i respecten els seus propietaris. Torní al jardí que envolta la casa, i al cap de poc vegí que sortien per la porta forana el senyor bisbe, el canonge Corbella i mossèn Cinto, tots tres amb la joia pintada a la cara. Prova palesa de que l'entrevista havia sigut coral, i que l'ànima del bisbe de Ripoll i la del cantor del Canigó, deposades totes les diferències que per un temps, si bé massa llarg, els havien tingut distanciats, batién de nou a l'unisson d'amor i de pau. —«Jo el beneesc amb tot el meu cor», foren les darreres paraules que oïrem del Dr. Morgadas quan, ja muntats a la tartana, empeníem la devallada cap al poble. Durant el camí, em recalçà diferents vegades l'afectuositat amb què havia estat rebut, i per algunes llàgrimes d'alegria que li viu brollar dels seus ulls, coneguí de sobres que el cor no li cabia al pit de content».

Acomplí el propòsit que el portà a Sant Hilari, el goig íntim de Verdaguer no pogué contenir-se i es traduí en una eufòria verbal. Si en anar a la visita el seminarista era qui portava la conversa mentre que mossèn Cinto semblava desinteressat del panorama, a la tornada el capellà volgué veure les fonts i floà el paisatge, sense cessar d'enraonar. Escoltem altra vegada mossèn Rovira: «Visitarem aquell mateix matí la Font Vella, i a la tarda, amb el Victori i en Tiago férem una excursió a la Font Picant, per can Gambada. Sempre tingué la paraula mossèn Cinto, explicant-nos fil per randa la concepció de *L'Atlàntida* i una infinitat dels seus viatges. Durà qui sap el temps que quan passava per la serra de Saleta, em semblava sentir encara la seva veu exclamant: «Quin paradís per cantar-hi un rossinyol!». Els dos companys al·ludits que s'afegiren a l'excursió de la tarda, eren altres seminaristes hilarencs, Víctor Codina Oliva i Santiago Ripoll Codina.

La relació de mossèn Rovira no s'estén més sobre l'estada de Verdaguer a Sant Hilari. «Al dia següent, cavalcant mossèn Cinto el burro de can Farnadas, empeníem el camí de Viladrau per pujar a Matagalís amb tota la redacció de «La Creu del Montseny», de quina expedició en donà compte aquell periòdic». I com a corolari, Rovira afegeix: «S'ha escrit bastant, i s'escriurà més encara, sobre el Dr. Morgadas i mossèn Cinto, i com tal vegada hi podria haver alguna ploma que per ignorància presentés els dos personatges com dos enemics irreconciliables a fins a la mort, hem cregut convenient donar compte d'aquests fet per esvanir certes suspicàcies i posar els dos sacerdots patricis en el lloc que els pertany. Eren dos cors cristians, i els cors cristians un dia o altre es troben els braços oberts de la creu de Jesucrist».

Vai a dir que les relacions entre el capellà i el bisbe es mantingueren en el to afectuós del dia de l'entrevista conciliadora de Sant Hilari, fins a la mort del prelat, esdevinguda el 8 de gener de 1901, quan feia quinze mesos que regia al diòcesi barcelonina. En tot aquest temps, no sols el doctor Morgadas no féu cap pressió perquè el capellà poeta es separés dels fills orfes dels Duran-Martínez, ans bé l'ajudà en els problemes econòmics que aquella càrrega li creava, lliurant-li quantitats de certa importància. A aquella actitud

generosa Verdaguer correspongué palesant tothora un reconeixement i una adhesió total al prelat.⁷

Al senyor Miquel Gisbert i Vidal dec la notícia d'un document que es troba a l'arxiu municipal de Sant Hilari, referent també a l'estada de mossèn Cinto a aquesta població. És un plec de quatre pàgines manuscrit, signat per Lluís G. Pons, pvre. i datat a Vallcanera el 21 d'agost de 1952. Va encapçalat amb el nom del destinatari i diu així: «Sr. Joan Vila, Secretari de l'Ajuntament de Sant Hilari. Per a justificar que Mn. Cinto Verdaguer estigué a la nostra vila de Sant Hilari i oferint-ho com a petita contribució afectuosa a l'afectuós homenatge que se li dedica, vagin aquest quatre mots d'història.» L'homenatge alludit degué ésser una de les nombroses commemoracions que tingueren lloc aquell any amb motiu del cinquantenari de la mort del poeta.

Mossèn Pons, capellà hilarenc també, en els seus «quatre mots d'història», és més concís que el seu col·lega Rovira, l'article del qual es veu que no tingué present, dissentint-ne en algun punt: una de les seves fonts d'informació va ésser mossèn Santiago Ripoll, esmentat com a comunicant d'una anècdota.

Segons Pons, Vergaduer anà a visitar el doctor Morgadas acompanyat de «l'Ignasi Rovira, en Busquets i Punset i algun altre». Advertim que Busquets no el podia acompanyar en aquella ocasió, puix sabem que l'endemà es trobà amb mossèn Cinto a Viladrau, havent-hi anat per Balenyà amb el grup «La Creu del Montseny». D'altra banda, si considerem el caràcter reservat de la visita al bisbe, és inversemblant que el capellà permetés que l'acompanyessin d'altres persones, ultra Rovira, que més bé li degué fer de guia. El dissentiment es repeteix quan Pons diu que Verdaguer «amb els seu esbart d'amics anaren a la Font Vella, mentre, segons Rovira, hi haurien anat ells dos sols en sortir de la visita al bisbe.

Lluís Pons continua: «Allà a la font Vella li demanaren al poeta una improvisació poètica, i com a reflex de la seva situació d'esperit després de la visita al Sr. Bisbe Morgadas, improvisà *incontinenti* aqueixes dues estrofes en contemplar la bellesa de la seva aigua:

Tenia set d'aigua pura
el meu cor enfebrosit,
i enyorava la dolçura
de la deu de l'infinit.

Com el raig d'eixa Font Vella,
aboqueu vostra canella
en mon cor que s'esbadella,
i em veureu, Jesús, guarit.»

Pons reporta també l'expressió del poeta: «Quin paradís per cantar-hi un rossinyoll!», i la localitza «al visitar la Font Picant i el seu Gran Hotel Martín,

en passar al volt del castell del marquès de Monsolís, endut i corprès de la magnificiència que l'enrotllava». I diu que el poeta, «excel·lent botànic, aponcellà un ram de flors que pullulaven vora el camí».

Heus ací, encara, un passatge anecdòtic narrat per Pons: «Després, mossèn Cinto anà amb els seus amics admiradors, ell muntant en una somera de can «Famadas» dalt d'un silló, que no sé si encara el guarden, i els demés a peu, cap a Viladrau i a Sant Segimon, on passaren la vetlla homenetjant-lo íntimament; després del sopar, donades «les gràcies», recità quelcom, primícies de lo que projectava recitar a dalt de la creu de Matagalls. Recordo amb encis lo que deia d'ell Mn. Santiago: mossèn Cinto, peu dret sota la creu, recitava les estrofes de *La creu del Montseny*, i les alades l'enrotllaven molestant-lo a la cara i al clatell, i ell, amb el mocador de butxaca les esquivava suaument, i suaument els hi deia i els hi repetia: «Aneu, totxes!»⁸

Com a complement de l'estada de Jacint Verdaguer a Sant Hilari, vegem ara la seva excursió a Matagalls en companyia dels estudiants hilarencs i dels redactors de «La Creu del Montseny», segons la crònica que en publicà el setmanari el 10 de setembre. Els redactors i algun subscriptor que se'ls afegí —tots plegats una dotzena—, els quals pujaren la muntanya per Balenyà, feia una estona que havien dinat a l'hostal de «l'Americano», a Viladrau, quan arribà el grup de Sant Hilari, compost de «l'ànima de la creuada», o sia, mossèn Cinto, «el distingit poeta Ignasi Rovira i Coll i els bons amics Jaume Ripoll i Victori Codina». Tots plegats pujaren al santuari de Sant Segimon, on, havent resat el rosari i sopat, s'hi féu una vetllada literària. L'anònim cronista conta que «s'alçà en Busquets i Punset explicant l'objecte de la creuada, i digué frases encoratjadores que ens haurien animat a tots, a no haver pujat tots amb la fe i entusiasme que calia». Busquets «demanà a mossèn Cinto que ens digués quelcom, i aquest, després d'excusar-se amb la modestia que el caracteritzava, donà lectura d'una cabdal poesia, *Dalt de l'ermita*,⁹ que fou rebuda amb davassalls d'entusiasme». El cronista esmenta les intervencions dels altres poetes, i referent a Rovira, diu: «En Nasi Rovira, nuat el cor per l'emoció, nos féu present que ja de petit portava afecte al signe de la redempció que la Catalunya ensenya en son cor des de la serralada del Montseny».

L'endemà, diumenge, sota la creu de fusta feta aixecar pel bisbe Morgadas al cim de Matagalls, mossèn Cinto llegí un nova poesia, *Des del Montseny*, i a continuació tots plegats entonaren els cants d'habitudo, *La Creu* i *La barretina*, ambdós amb lletra de Verdaguer, i finalment *Els segadors*, en la recent versió musical de Fèlix Millet que començava a popularitzar-se, moment solemne que mossèn Montanyà, custodi del santuari de Sant Segimon, aprofità per disparar una trabucada «que retrunyí per tots els contorns». A Viladrau, havent dinat, els expedicionaris se separaren: els tres seminaristes se'n tornaren a Sant Hilari, i mossèn Cinto i la major part de la colla s'adreçaren a Sant Julià de Vilatorrada; pernoctaren a Vic —el capellà poeta s'hostatjà a casa de mossèn Ramon Godayol, que participà a l'excursió— i l'endemà, dilluns, retornaven a Barcelona.

En el mateix número, «La Creu del Montseny», publicava les composicions llegides per llurs autors a Sant Segimon; dels participants hilarencs, inseria les poesies *Lo gorg Negre* de Busquets i Punset, *Dalt del Montseny* d'Ignasi Rovira, *Montseny amunt* signada «Ignasi de Sacalm», i dues proses breus, sense títol, de Jaume Ripoll i Victori Codina. Una fotografia del grup d'excursionistes feta per un aficionat a Sant Segimon —publicada al mateix setmanari el 15 d'octubre— hauria estat un document del major interès si hagués sortit bé; malauradament resultà deficientíssima, sense que sigui possible distingir les fesomies. En una nota, *Lo nostre gravat*, Jordi d'Osor reconeix la imperfecció del clixé, pres amb escassa llum, i diu els noms del que formen el grup; en esmentar el seminarista Ripoll i Codina, el qualifica de «bromista de primera».

Ja abans advertíem que la crònica de «La Creu del Montseny» no alludeix el sojorn de mossèn Cinto a Sant Hilari. Pregà el capellà poeta a Ignasi Rovira que no parlés a ningú de la visita al bisbe? Tan secret restà aquest episodi que ni el mateix Valeri Serra i Boldú, persona de tota confiança de Verdaguer, del qual escriuria la primera biografia documentada, i que havia participat a l'excursió a Matagalls, cap notícia en tenia quan publicà el llibre *Mossèn Jacinto Verdaguer. Recorts dels set anys darrers de sa vida* (Bellpuig, 1915) on conta l'excursió. Més endavant, en la *Biografia de Mossèn Cinto Verdaguer*, apareguda el 1924, recull literalment la versió d'Ignasi Rovira publicada l'any abans del setmanari «Lliroia»; en la relació que fa de l'excursió al Montseny (pàg. 185), introdueix l'episodi hilarenc així: «En Verdaguer va dinar amb nosaltres [notem que segons «La Creu del Montseny», havien ja dinat quan el poeta arribà a Viladrau], però havia fet un altre camí. D'on venia? Ho he sabut més tard; després d'algun temps d'estar-ne allunyat, venia de fer una visita al Dr. Morgadas que passava uns dies a Sant Hilari a la torre de Sant Miquel, propietat de la senyora Villavechia. Mossèn Ignasi Rovira i Coll, que li va acompanyar, diu que l'entrevista durà uns tres quarts d'hora», i reproduïx tot el passatge que relecteix el resultat satisfactori de l'entrevista episcopal.

Serra transcriu també, abans que ho fes, doncs, mossèn Pons, les dues quartetes que mossèn Cinto improvisà a la Font Vella, tot dient «segons conta un fulllet de propaganda de les aigües medicinals d'aquesta vila». I reporta, encara, una expressió del capellà poeta d'aquells dies: «Allà a Sant Hilari, que com a tot arreu tenia amics, devots i admiradors, algú es va plànyer de les penes que havia passat. —Alabat sia Déu—, va respondre somrient. —Si hagués acceptat la canongia que m'oferien, no em trobaria com em trobo».

Al cap de dos anys —el 18 agost 1901—, Verdaguer féu una altra excursió al pic de Matagalls, aquesta vegada organitzada pel redactors de la revista «Joventut» en homenatge al poeta per la publicació del seu nou llibre *Aires del Montseny*. L'anada varen fer-la per Sant Celoni, i mossèn Cinto hi participà de tornada de La Bisbal, on tres dies abans havia presidit el certament literari.¹⁰

Quatre mesos després, una vegada més travessà la província de Girona amb ferrocarril, en viatge d'anada i tornada a França per assistir al sepeli del seu gran amic Justí Pepratx, de Perpinyà. Aquesta vegada els aires freds del Canigó foren fatals per al poeta; del Rosselló tornà mig malalt, i a mitjan mes de març es manifestaren clarament els símptomes de la congestió pulmonar, darrera etapa d'un procés tuberculós que el portaria, el dia 10 de juny, a la tomba.

Notes

1. Dedicada a Josep Pella i Forgas; inclosa en el volum *Pàtria*.

2. Heus ací les paraules de Francisca: «Quan en Cinto tenia quinze anys, estudiava gramàtica al Seminari de Vich, anant i venint cada dia d'aquella ciutat a Folgueroles, y un any, el dia abans del mercat del Ram, que és quan se comencen les vacances de Pasqua, al vespre no va tornar a casa, y els nostres pares estaven molt disgustats, y jo recordo que també plorava molt y deya a les amigues que havíem perdut a n'en Cinto; l'endemà el pare, molt amohinat, se'n va anar a Vich pera veure si podia averiguar son parader però no va poder saber altra cosa sinó que a casa d'un forner també havien perdut un noy. El dilluns o dimarts de Pasqua en Cinto va tornar a casa, dient que havia anat a Figueres, y el varen renyar molt» (Joan Güell, pvr., *Vida íntima de mossèn Jacinto Verdaguer*, pàg. 16). Respecte a l'edat d'en Cinto, aleshores, l'expressió de Francisca «Tenia 15 anys» es contradiu amb l'afirmació que fa a continuació «estudiava gramàtica al Seminari»; en efectem a 15 anys Cinto, que començà els estudis als 10 anys, havia deixat entera la gramàtica, assignatura bàsica que s'estudiava d'entrada i constava de tres cursos, seguits de dos anys de Retòrica i Poètica. Aquesta raó i els versos que hem reproduït, i encara el següents, de la poesia *L'Emporda* que insisteixen a precisar la condició infantil del protagonista, fan creure que Cinto no tindria més de tretze anys quan s'escapà de casa per anar a Figueres.

3. Josep Miracle (*Verdaguer amb la lira i el calze*, 99) opina que l'escapada infantil fou «una avortada temptativa de passar la frontera, de fugir a França», en el fons un acte de rebellió contra l'ambient hostil de les aules del Seminari, a causa de la poca disposició de Cinto per als estudis.

4. Valeri Serra i Boldú apunta la possibilitat d'un origen empordanès dels ascendants del poeta: «Hem sentit dir que la família Verdaguer naix d'una població de la marina empordanesa (*Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer*, 75). D'ésser així, en un lloc de l'Empordà hi hauria per aquell temps algun parent més o menys pròxim que el petit Cinto potser volgué conèixer? Ningú no ha aportat, que jo sàpiga, proves d'aquest pretès origen patern del poeta. Segons Miquel S. Salarich i Torrents (*Narcís Verdaguer i Callís*, revista «Ausa» any 1963), la branca directa del pare de Jacint, la del mas Torrents, de Tabèrnoles, estigué vinculada per espai de varies centúries amb aquell mas, del qual els Verdaguer foren propietaris.

5. El costum de Morgadas de prendre les aigües medicinals es veu que venia de lluny. Josep Roig i Pladevall, en l'article titulat *Lo doctor Morgadas. Recort*, publicat a «La Creu del Montseny» d'l d'octubre de 1899, conta que fou propietari de la millor

fonda de Ripoll» i que Morgadas, aleshores canonge de Barcelona, hi posava quan anava als banys de la vall de Ribes; diu que sempre anaven plegats ell i el seu gran amic Josep Maria Serra amb la muller, Dorotea de Chopitea. Més endavant Roig obri fonda a Sant Hilari, en la qual Morgadas i els Serra-Chopitea, havent canviat d'aigües, s'hos-tatjaven, fins que Roig retornà a Ripoll. Josep Maria Serra morí l'any 1882; la Chopi-tea ho féu el 1891, després d'una intensa dedicació a la caritat havent-li estat obert procés de beatificació. Mossèn Cinto, l'octubre de 1881, féu un sojorn de vuit dies als banys de la Corba (Ribes) per prendre també les aigües (veg. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, III, 151).

6. *Verdaguer vindicado*, 93.

7. Per aquell temps, Morgadas passà a mossèn Cinto, amb caràcter fix, cent pesse-tes mensuals, i el secretari de cambra tenia instruccions de donar-li en absència seva, altres cent pessetes en cas de necessitat urgent. Hi ha referències d'altres auxilis episco-pals d'aquells dies, concretament dos, de 1.200 i 1.500 pessetes.

8. Verdaguer s'inspirà en les formigues alades que l'importunaren, per a la poesia *Les alades de la creu del Montseny*, dedicada «A mos amichs de «La Creu del Montseny», avui redactors de «Lo pensament Català», que inclogué en el volum *Ayres del Montseny*.

9. Aquesta poesia, referent al santuari de la Verge del Mont, fou escrita durant el llarg sojorn que el poeta hi féu l'estiu del 1884; publicada a «La Veu de Catalunya», 18 gener 1890.

10. En el discurs llegit per Verdaguer (aplegat en el volum pòstum *Discursos, arti-cles, pròlegs* amb el títol *L'Empordà*), diu d'entrada: «Fill de les terres alteroses de part del Montseny, d'on baixen les aigües del Ter a eixa plana empordanesa, la he tornada a veure, gràcies a Déu i a vostra afectuosa invitació. Com l'anyorava després de disset o divuit anys que no l'havia vista sinó des del tren, a vol d'aucell, anant i venint del Rosselló!».